

fuisse: anima vero non incipit per generationem, licet cum hominis generatione incipiat, ut suo loco dicetur, sed per creationem. Et ideo Gregorius Nazianzenus, orat. 1, de Filio, alias 33, absolute dixit falsum esse illud principium, *Quod principium habuit, habiturum esse finem.* Ostenditque hoc tam in angelis, quam in anima, idemque dicere posset de cœlis, ut empyreo et aliis, quæ in æternum manebunt.

CAPUT XII.

UTRUM PRINCIPIUM INTELLIGENDI IN HOMINE SIT
VERA FORMA SUBSTANTIALIS EJUS, AC SUBINDE
IN OMNI PROPRIETATE ANIMA SIT ET VOCETUR.

1. Ratio præsentis quæstionis excitanda. — *Ejus partem negativam, qui ex philosophis tenuerint.* — *Qui etiam ex hæreticis apud Coccum.* — In præcedentibus capitulis essentiam rationalis animæ secundum absoluta quædam prædicata, quæ omnibus substantiis immaterialibus communia sunt, declaravimus: nunc vero propriam ejus differentiam inquirimus: per quam, et in genere animæ, et in tali ejus specie constituitur: et consequenter tam ab intelligentiis, quam ab aliis animabus distinguitur. Hæc autem differentia sine habitudine ad corpus, et ad formalem effectum, quem in ipso habet, explicari non potest, sicut supra de anima in genere declaravimus. Et ideo inquirimus, an principium intelligendi hominis corpori ejus tanquam vera forma uniatur. Moveatur autem hæc questio inter eos, qui animam rationalem immortalē esse agnoscunt: nam qui eam mortalem faciunt, non solum concedunt illam esse veram formam, sed etiam id tanquam per se notum, et tanquam fundamentum alterius erroris supponunt. Igitur ex antiquis philosophis, qui bene de immortalitate animæ senserunt, nonnulli ex illo dogmate intulerunt, animam rationalem non esse veram corporis formam, nec per se, ac substantialiter illi uniri ad illam substantialem naturam componendam, sed esse, et dici lato modo animam assistentem et gubernantem, ac moventem, eo modo, quo intelligentia movens cœlum anima ejus a nonnullis appellatur. Hujus sententiae fuit Plato in Alcibiade, quamvis non desint, qui excusent illum, et interpretentur, sed non oportet in hoc immorari, præsertim cum Plato transmigrationem animarum ab uno corpore in aliud cum Pythagora posuerit, quæ multo facilius in anima assistente, quam informante cogitari potuit. Hunc vero errorem multi ex

Peripateticis Aristotelis interpretibus secuti sunt, eumque Aristoteli attribuunt, præsertim Averroes 3, de Anima, textu 5, Simplicius, l. 1, de Anima, text. 17, Philoponus, text. 11, et ibi Themistius, et lib. 2, cap. 27. Ex hæreticis referri possunt Libertini, qui (ut refert Coccus) dixerunt Deum ipsum in nobis esse loco animæ, et vegetare corpora nostra, nos sustinere, atque in nobis vitales actiones efficiere: unde humanas animas de medio tollunt. Et ibidem refert Franciscus Georginus, t. 1, Problem., in 7, 27 et 159, dicentem animum esse totum hominem, corpus autem esse veluti indumentum hominis sub eo latentis sentiens solam accidentalem unionem inter ea inventi. Aliqui etiam tribuunt hanc sententiam Gregorio Nisseno, in lib. 2, de Anim., cap. 2, 5. Sed hunc librum inter opera ejus non invenio. Nemesius autem (cui opus illud sub alio titulo attribui solet) in lib. de Nat. hom., c. 2 et 3, aliquid indicare videtur: non tamen ita clare, ut tam gravis error illi possit imputari. Denique tempore Concilii Viennensis sub Clemente V, et Lateranensis sub Leone X, hic error excitatus fuisse videtur, ut in sequentibus videbimus.

2. Arguitur primo pro hoc errore ex variis locis Aristotelis. — Et quidem hæretici nullum habent in sacra pagina hujus erroris fundamentum. Philosophi autem citati eum Aristotelis tribuunt, auctoritateque ipsius illum maxime suadere nituntur. Et imprimis inducunt verba illa lib. 2, cap. 1, text. 11. Ubi post explicatam definitionem animæ, quod sit actus corporis, addit: *Nihil tamen retat, ut aliquæ partium animæ separabiles sint, propter ea quod nullius corporis sint actus.* Atque obscurum est, et nondum patet, si perinde corporis anima sit actus, ut gubernator actus est navis. Ubi licet Aristoteles non dicat aperte rationalem animam esse actum corporis, ut nauta, est navis, dicit saltem hoc non repugnare rationi animæ, ut sic, et incertum esse, an ita sit. In quo maxime favet huic sententiae. Nam profecto, si ex definitione animæ non probatur rationalem animam esse actum corporis, vix inveniatur principium, unde id probetur. Præterea in lib. 3, cap. 4 et 5, sæpe refert intellectum esse impermixtum corpori. Quod quidem si de substantia ipsius animæ intellectivæ accipitur, idem significat, quod non esse substantialiter unitam, et infusam corpori, quo enim alio modo illi misceri poterat, ut immixta esse dicatur. Si vero nomine intellectus potentiam intellectivam accipiamus: ideo impermixtus

corpori dicitur, quia non est in organo corporeo, nec corpori inhaeret. Unde etiam sequitur a fortiori sensisse substantiam animæ non esse unitam corpori: quia non est potentia abstractior a materia, quam sit essentia, seu substantia animæ, a qua ipsa manat. Præterea in lib. 1, de part. Animal., c. 1, sentit Aristoteles animam rationalem non esse naturam, ex quo plane sequitur non esse substantiale formam: nam omnis forma substantialis est natura, ut ex l. 1 Physic., constat. Unde addit ibidem Philosophus considerationem animæ rationalis non ad naturalem scientiam, sed ad superiorem pertinere, quod etiam eset falsum, si anima rationalis vera eset forma. Afferri etiam solent plura loca, in quibus vim intelligendi, quæ est in homine, divinam vocat: quia nihil cum ea communicat corporis actio, et hominem non contemplari divina, quatenus homo est, sed quatenus aliquid divinum in ipso est. Ut videre licet l. 10 Ethicorum, cap. 7, et lib. 2, de Gener., cap. 3, et l. 4, de Part. animæ, cap. 3.

3. Arguitur secundo ex variis indicis ex re ipsa petitis. — Fundamentum vero præcipuum hujus erroris est, quia repugnat spirituali substantiam esse veram corporis formam, quod multis indicis, seu argumentis ostenditur. Primum sumi potest ex inductione de cæteris intelligentiis omnibus etiam motricibus cœlorum. Secundum ex similitudine rationis, quia nulla substantia spiritualis potest uti corpore ad propriam operationem illi convenientem, quatenus spiritualis est, qualis est sola intelligendi operatio et dilectio, seu volitio, quæ intelligentiam comitatur. Tertio, quia inter actum et potentiam debet inveniri proportio: hæc autem inter materiam et spiritum non invenitur, quia materia habet motum et extensionem partium, res autem spiritualis indivisibilis est et incapax molis. Quartum, quia forma habet naturalem appetitum ad materiam: at vero spiritualis substantia non potest habere talum appetitum ad materiam: ergo. Probatur minor, quia spiritualis substantia per materiam impeditur a propria, et principali operatione intelligendi, quæ ex se abstrahit a materia, ut supra visum est, cum autem forma sit propter suam operationem præcipue, non videtur posse fieri, ut naturaliter appetat statum unionis cum materia, per quem in sua operatione non juvatur, sed potius impeditur. Quintum, quia si talis substantia uniretur corpori, ut forma, deberet illi uniri inseparabiliter, sed non ita unetur,

4. Vera assertio trimembris. — *Ostenditur primum membrum ex Scriptura.* — Nihilominus dicendum est, principium intelligendi, quo homo principaliter intelligit, et quod est proprium principium, et subjectum intellectivæ potentiae humanae esse veram, substantiam, et essentiali corporis humani formam, tam secundum catholicam fidem, quam secundum rationem et demonstrationem naturali Aristoteli, et non paucis aliis Philosophis notam. Probatur breviter assertio per singulas partes discurrendo. Et prima quidem aperte probatur ex illis Scripturæ locis, in quibus homini multa tribuuntur, quæ non nisi ratione intellectivi principii ei convenient, nec per illud principium possent ei communicari, nisi aliqua substantialis unio inter illud principium et materiam interveniret, quæ non potest esse nisi unio formæ et materiae. Hoc argumentum est simile illi, quo theologi de fide probant ex sacra Scriptura inter humanam naturam et Deum, seu Dei filium unionem substantiali factam fuisse, quia de uno, et eodem Domino Jesu Christo, divina et humana attributa, et operations vere, ac

proprie prædicantur. Prior ergo pars argumenti probatur ex illo Gen. 1 : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Et infra : *Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem suam creavit illum.* Homo ergo est imago seu ad imaginem Dei, hoc autem illi convenit ratione intellectus et voluntatis, ut ibi Sancti exponunt, Chrysostomus, homilia undecima, et cæteri, quos in tract. 2, l. 3, c. 8, late citavimus, et supra c. 9, non nullos commemoravimus. Tribuitur ergo homini dignitas, et proprietas illi conveniens ratione principii intelligendi, in quo cæteras res omnes superat, quæ ad imaginem Dei non sunt. Idem probari potest ex illis verbis ejusdem capituli, *Et præsit piscibus maris,* etc. Quia homo non præstet, nec est capax dominii, nisi per rationem et liberam voluntatem. Unde idem probant omnia loca, in quibus homini tribuitur libertas arbitrii, et culpa, vel bona operatio, præmium, vel poena, juxta illud 2, Corinth. 2 : *Ut referat unusquisque prout gessit sive bonum, sive malum.* Nam libertas actionis est ab intellectu, et voluntate, nec posset homini imputari, nisi ipse esset suorum actuum dominus. Idem probant omnia loca, in quibus dona Dei, gratiae, charitatis, et visionis Dei, homini communicari dicuntur; quia non est capax talium donorum, nisi ratione animæ et spiritualium potentiarum ejus.

5. Ostenditur deinde ex locis aliis. — Altera vero pars, nimis hæc non posse homini tribui, nisi principium ipsum intelligendi hominem substantialiter componat, et consequenter corpori substantialiter uniat: præterquam quod est per se evidens: ut in secunda parte conclusionis dicemus, probari potest ex mysterio Incarnationis; tum quia ad communicacionem idiomatum fuit necessaria substantialis unio Verbi et humanæ naturæ: ergo multo magis est in præsenti necessaria: tam quia sine unione substantiali non fit unum suppositum, nec una natura per se una: homo autem est unum suppositum, et humana ejus natura est una per se et substantialiter: ergo si includit intelligendi principium, includit illud, ut per se, ac substantialiter corpori unitum. Præter haec autem videtur hoc expresse probari ex illo Gen. 2 : *Formavit igitur Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.* Quæ verba de principio intelligendi incorporeo, et spirituali homini indito supra exposuimus. Et tamen de illo additur: *Et factus est homo in animam viventem,*

id est, vivificantem formaliter. Fieri enim in animam viventem, nihil aliud est, quam constitui viventem per illud spiraculum tanquam per animam dantem vitam corpori de limo formato: illam autem vitam non fuisse tantum animalem, sed etiam rationalem, ostendunt sequentia. Nam statim dicitur Deus præceptum homini dedit, cuius non est capax nisi quatenus ratione utitur; et adjungitur, hominem impossuisse nomina cæteris animalibus, quod etiam est opus rationis et maximæ sapientiae, ut ibidem expendimus. Denique unionem illam substantialiem inter animam et corpus non posse esse nisi actus, seu formæ, substantialis cum materia, seu corpore, et videtur per se notum, quia nullum aliud genus substantialis unionis ibi cogitari potest, et ex eisdem verbis Genesis probatur: nam illud spiraculum unitum fuit corpori tanquam vera anima, de qua supra ostendimus uniri corpori per modum actus formalis et substantialis.

6. Ostenditur secundo idem primum membrum ex Conciliis.—Secundo principaliter probatur pars ex definitione Ecclesie. Expressa enim definita est hæc veritas in Concilio Viennensi sub Clemente V, in Clemente unica, § Porro, de summa Trinitat. Doctrinam, inquit, seu propositionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantialia animæ rationalis, seu intellective vere, ac per se humani corporis non sit forma, ut erroneam, et veritati catholice inimicam predicto approbante Concilio reprobamus. Et infra decernit: *Ut quisquis deinceps asserere, defendere, aut tenere pertinaciter præsumperit, quod anima rationalis non sit forma corporis humani per se, et essentialiter, tanquam hæreticus sit censendus.* Quam definitionem amplectitur Concilium Lateranense sub Leone X, sess. 8, quæ tacite declarat doctrinam Concilii Lateranensis sub Innocentio III, in capite Firmiter, de summa Trinitate, dicentis creasse Deum a principio creaturam corporalem et spiritualem, et deinde hominem ex utraque, id est, ex spiritu et corpore constitutam: illa enim constitutio non est per accidens, sed per se, et substantialiter: tum quia ita sunt aliae naturæ constitutæ, sive in una simplici entitate, sive per unionem substantiali plurium: tum denique quia alias non tantum humana natura, sed etiam coelestis creatura posset dici ex corpore et spiritu assistente, et movente constituta. Denique in Symbolo Athanasii eadem veritas insinuat, cum dicatur: *Sicut anima rationalis, et caro unus est homo, ita Deus, et homo unus est*

Christus: ponitur enim similitudo solum in hoc, quod in utroque intercedit substantialis unio, sine qua veritas unius subsistentis, et operantis consistere non posset, quamvis modus unionis substantialis non sit idem, sed in unoquoque juxta materiæ capacitatem.

7. Ostenditur tertio idem prium membrum ex Patribus. — Tertio hæc est communis sententia Patrum, quam potius, ut notam supponunt, quam illam specialiter disputent, aut confirmant. Nam imprimit exponentes hominis creationem, et verba illa: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem,* dicunt rationalem animam vivificare corpus humanum, utique tanquam veram ejus formam, qua ingrediente vivificantur, recedente moritur, redeunte resurgit. Unde Gregorius, l. 14, Moralia, c. 7: *Homo, inquit, quia ex anima et carne consistit, quasi ex robore, et infirmitate compositus est: robur ergo est hominis anima rationalis.* Et infra: *Ex rationali quippe anima habet homo, ut in perpetuum vivat.* Unde Irenæus, lib. 3, cap. 7, postquam dixit de spiraculo, seu statu, quem Deus inspiravit, quem animam puram esse dicit, eamdem concludit, *ipse vita est eorum, qui percipiunt illum.* Sic etiā dixit Athanasius, orat. contra idola: *Non est anima quæ moritur, sed ob ejus discessum corpus moritur.* Similiter Gregorius Nissenus, orat. 3, de Resur. anim., inquit: *Cum sit immortalis, mortale corpus socium habet actionum, rursus socio suo inhabitabit,* etc. Ubi licet non loquatur expressa de informatione, vel unione, tamen ex communicatione et societate in actionibus, et præmis, ac pœnis earum manifeste colligitur illam habitationem esse per formalem unitiōnem, ut supra etiam circa testimonia Scripturaræ ponderamus, et infra amplius id constabat ex eo, quod per illam iteratam inhabitationem et societatem dicit fieri resurrectionem, per quam corpus vere, ac substantialiter ad vitam reddit. Unde Chrysostomus, hom. 43, in Gen., sic ait: *Prius de pulvere corpus hominis formatur, et post vitalis datur illi virtus, quæ animæ est substantialia.* Similia sumi possunt ex Tertulliano, de Resur. car., c. 34, Fulgentio, l. 4, ad Morum, cap. 6, Cypriano, serm. de resur. Christi, Ambrosio, l. de bono Mor., capit. 9 et 10. Ac denique Prosper, in carm. de Provid. de corpore et anima, inquit: *Substantia duplex jungitur, inque unam coeunt contraria ritam.*

8. Probatur ulterius secundum assertionis membrum primo in generali.—Hactenus auto-

ritate sacra usi sumus ad priorem partem assertoris probandam, nunc rationes naturales, afferendæ sunt, quibus, et veritas eadem stabilatur, et secunda pars assertoris demonstretur. Et primo quidem in generali argumentari possumus: quia non est impossibile dari in rebus creatis hanc veluti mixtionem ex materia extensa et corporea, et forma spirituali, seu non repugnat dari naturam substantiali, et se per se unam compositam ex materia corporea et forma spirituali substantialiter inter se unitis. At vero, supposita possibilitate, convenientissimum fuit talem naturam creari: ergo datur in hoc universo talis natura: non datur autem extra hominem, ut de Angelis suppono ex dictis in tract. 1, lib. 1. De brutis vero est per se manifestum, et in sequentibus ostendetur: ergo saltem in homine talis natura invenitur: ergo in ipso anima rationalis, quæ spiritus quidam est, corpori tanquam vera forma substantialis unitur. Consequentia omnes sunt manifestæ. Major autem præcipue probanda est respondendo ad fundamenta contraria sententia: nunc autem declarari potest, quia nec ex parte corporis, seu materiæ repugnantia intercedit, tum quia per talem formam potius perficietur magis: tum etiam quia potest illi deservire ad opera vitæ exercenda, ut exponemus: nec etiam ex parte formæ est repugnantia, quia non est necessarium, ut omnis actus informans materiam ab illa in suo esse pendeat, quia potest altiori et nobiliori modo illi uniri, nec etiam est necesse, ut materiæ coextendatur: nam poterit esse tota forma in tota materia, et tota in singulis partibus ejus. Neque denique ex parte originis animæ, nec ex parte unionis, nec ex parte operationis ostendi potest repugnantia, ut videbimus: non est ergo cur dicamus hoc opus fuisse impossibile: fuisse autem congruentissimum illud facere, si possibile fuit, ostendunt satis rationes, quibus supra usi sumus ad probandum fuisse conveniens dari quoddam vivens corporeum, et intellectuale, quod domini possit cæteris animantibus brutis, et illis per intellectum præesse, et uti posset.

9. Probatur secundo in speciali ex effectibus. — Secundo magis in particulari hominem ita esse compositum ex ejus operationibus et effectibus ostenditur, quia idem homo est, qui opera vitæ exercet, et elicit in illis tribus gradibus nutriendi, sentiendi et intelligendi: ergo omnia illa opera sunt ab intrinseca forma substantiali constitutæ hominem essentialiter in omnibus illis gradibus: ergo anima ra-

tionalis hominis est hujusmodi forma ejus. Major evidens est imprimis per experientiam, unusquisque enim experitur, ita se ratiocinari, et discurrere, sicut experitur se sentire, aut nutriti. Et qui hoc non experitur et confitetur, necesse est ut se brutum quoddam esse, et tanquam unum ex jumentis insipientibus factum esse fateatur. Quod si aliquis hoc concedere non erubuerit, profecto non esset cum illo amplius disputandum. Verumtamen etiam ex natura talium operum, et ex connexione, quam in homine inter se habent, colligi sufficienter potest, omnes esse ab intrinseca et propria forma; tum quia omnes sunt operationes vitales, de quarum ratione est, ut ab interno principio proximo et principali ipsius viventis procedant: tum etiam, quia si operatio vitalis non est a me, etiam non est in me, quia est de ratione ejus, ut sit actio immanens, saltem in actibus cognoscendi et amandi. Unde cogitari non potest, nec mente concipi, ut quis videat, et nihilominus actum videndi non efficiat, nec in se illum recipiat: eademque ratione non possum ego ipse esse, qui intelligo, nisi actum intelligendi ego ipse efficiam, vel recipiam. At vero actus intelligendi non potest esse in me, vel a me ratione materiae, ut jam est notum ex dictis: ergo debet esse ratione formae: ergo principium intelligendi in me necessario debet esse forma mea. Tum denique, quia istae operationes habent in homine evidentem connexionem: nam ex operationibus sensuum, et phantasiæ generatur aliquo modo intellectiva cognitio, et ab illa peculiari ratione pendet, ut experientia docet, quia in pueritia, vel amentia ex defectu, vel laesione phantasiæ usus rationis impeditur: ergo signum est utramque operationem ab intrinseca et vera forma proficiisci. Unde alii Philosophi considerantes hanc dependentiam in aliud extremum errorem inciderunt, dicentes animam rationalem esse formam corpoream, ut supra visum est: sed decepti sunt, nam substantia talium operationum ostendit principium earum esse substantiam incorpoream: modus autem exercendi in corpore cum tali dependentia ab illo, demonstrant veram unionem substantialem animæ cum corpore. Nam si principium illud esset substantia spiritualis omnino separata substantialiter a corpore, non esset cur a corpore in intelligendo penderet, imo intelligeret modo angelico et perfecto, quod est ab anima conjuncta alienum. Denique hoc idem confirmant opera liberi arbitrii, quæ sunt ab eodem

principio intelligendi nostro, et constat esse opera ipsius hominis, et illi imputari, ut supra explicando loca Scripturae ponderavimus.

10. *Probatur tertio et a priori quodammodo idem assertionis membrum.* — Tertio principaliiter ostenditur eadem veritas quodammodo a priori, quantum materia patitur jungendo simul ostensionem ex effectibus, quia necesse est hominem constitui in substantiali essentia hominis per aliquam substantialem formam ipsi propriam, et a formis brutorum distinctam, quæ potest dici forma specifica hominis, sive cum illa sint aliæ genericæ, sive non sint, hoc enim ad præsens punctum nihil refert. Supponimus autem hominem esse substantialiter compositum ex materia et forma substanciali, quod non est minus evidens in homine, quam in ceteris animantibus. Nam ex illorum generatione et corruptione compositionem hujusmodi in eis colligimus, in hoc autem, *Unus est interitus hominis, et jumentorum, et aqua utriusque conditio*, ut dicitur Eccl. 3. Constituitur ergo homo essentialiter ex materia et forma. Unde cum essentia hominis diversæ speciei sit, ab essentiis, seu naturis brutorum, necesse est substantiali forma ab eis distingui, quia in materia omnes convenient, et actus est qui distinguit. Non fit autem substancialis distinctio per sola accidentia, ut ex philosophia notum est: fit ergo per substantialem formam, unde consequenter infertur, formam illam substantialem, quæ distinguit essentialem hominem a brutis, esse distinctæ speciei a propriis formis brutorum, alioqui non constitueret in homine naturam et essentiam diversæ speciei. Quocirca cum homo in multis praedicatis genericis, cum brutis conveniat, scilicet in ratione substantiae compositæ viventis et sentientis, et in rationali differat, necesse est, ut forma constituens hominem in illo ultimo gradu, in quo a brutis distinguitur, sit distinctæ speciei ab omnibus formis brutorum.

11. *Adducitur jam probatio bipartita.* — *Primum incommodum ex hac secunda parte insurgens.* — *Secundum incommodum.* — *Tertium incommodum.* — De hac ergo forma propria hominis inquiramus, an sit ipsummet intelligendi principium, vel alia forma. Si primum dicatur, habemus intentum: quia si principium intelligendi est vera forma hominis, ipsum est vera anima rationalis: et consequenter haec anima spiritualis est et immortalis, et illa ipsa dicitur esse substantialis forma hominem essentialiter constituens, quod probare intendimus.

Si autem illa forma non est ipsum intelligendi principium, anima propria constituens, hominem in specie distincta a ceteris animantibus, non erit rationalis, sed intra purum gradum sensitivum contenta. Quia non est dare medium inter gradum sensitivum perfectum in suo ordine et rationale; ideoque si illa anima non est rationalis, necessario fatendum est, gradum sensitivum non excedere. Hinc autem sequuntur absurdia et impossibilia jam insinuata. Unum est, quod homo essentialiter erit brutum quoddam irrationale, quia per formam irrationalem, id est, pure sensitivam constituetur physice, et consequenter metaphysice non poterit constitui per differentiam, *rationale*, quia talis differentia a forma physica rationali sumitur, quæ non est nisi anima rationalis, et non pure sensitiva: non erit ergo homo essentialiter animal rationale, prout communi omnium sapientium consensu definitur: erit ergo brutum. Aliud inconveniens est, quia non erit homo, qui intelligit, discurrens, et alia propria opera rationis facit. Sequela est evidens, quia si non est animal rationale, quomodo ratiocinabitur? Item quia si principium intelligendi non constituit hominem formaliter in esse hominis, erit substantia quædam separata, et integrum suppositum, ac persona distincta ab homine essentialiter, ac personaliter: ac proinde ex homine, et illo principio non fiet una substantia, nec aliquid per se unum, sed solum erit aggregatum duarum personarum accidentaliter unitarum, seu conjunctarum. Ideoque illa substantia separata erit intelligens, vel discurrens: non homo. Nam inter supposita non est communicatio actionum, præsertim vitalium, quando et naturæ sunt distinctæ, et principia proxima operandi sunt in uno supposito, et non in alio. Tertium inconveniens est, quia homo non erit liberi arbitrii, quia non operatur libere, nisi qui intelligit, et discurrens, ac discurrens inter ea, quæ velle, aut nolle, aut inter ea eligere potest. Unde consequenter nec bene agere, nec peccare homini imputabitur, quod etiam in ratione naturali absurdissimum est.

12. *Evasio Averrois.* — Ad hæc autem responderet Averroes, quamvis principium intelligendi non sit vera forma hominis, nihilominus hominem per suam formam substancialem constitui in quodam rationalitatis gradu, in quo excedit omnia bruta, quique satis est, ut rationalis dicatur et definiatur. Nam homo per suam animam est capax cogitativæ potentiae, quam Aristoteles intellectum passibilem appellavit. Unde capax est intelligentiae, et alicujus discursus, et rationis, non quidem per se solam, aut ex vi solius animæ humanæ, sed per influxum quendam, et participacionem a principio intelligendi substantialiter quidem distincto, ac separato: accidentaliter autem conjuncto et assistente, ac movente et dirigente cogitativam hominis facultatem, ut ratiocinari suo modo valeat. Unde in hoc dicit hominem superare bruta, quod per propriam animam est aliquo modo capax ratiocinationis et conjunctionis ad superioris principium intelligendi, saltem ut motorem et directorem, quam capacitatem bruta non habent. Sed hæc evasio frustra confusa est, quia nec difficultatem expedit, neque id, quod dicit, mente satis concipi potest. Suppono enim imprimis cogitativam hominis secundum Averroem esse potentiam materialis et organicam, ut est claram, quia illum facit corruptibilem, et dicit esse facultatem ejusdem animæ corporeæ, et corruptibilis.

13. *Arguitur contra Averroem.* — *Argumenti facti minor trifida.* — *Ostenditur prima pars minoris.* — Hoc ergo posito interrogo an omnes actus intelligendi res tam corporeas, quam spirituales, et tam universales, quam particulares, et actus discurrendi circa illas, et judicandi de illis, sint actus vere eliciti ab ipsa potentia cogitativa, tanquam a proxima facultate, et ab anima informante, et componente hominem substantialiter, tanquam a principio principali, et consequenter ab ipso homine, tanquam a proprio principio operante, vel non sunt ab illa potentia eliciti, sed a superiori principio intelligendi aliquo modo communicati ipsi cogitative: vel quidam ex his actibus sunt eliciti a cogitativa, et quidam ab intelligentia separata. Nullo autem ex his modis potest salvari, quod homo sit rationalis, et intelligat, si principium intelligendi non est forma ejus: ergo necessarium omnino est hoc fateri. Probatur minor quoad primum membrum, quia si omnes illi actus a cogitativa potentia elicuntur, profecto illa erit verus intellectus, quia habebit pro objecto ipsum ens, quatenus intelligibile est, et per se efficiet, ac recipiet omnes actus, quos nos intelligendo, componendo, et ratiocinando elicimus, ratione quorum, seu potestate ad illos elicendos nos rationales appellamus et sumus. Denique ex eisdem actibus, maximeque ex eorum collectione ostendimus in superioribus intellectum esse potentiam spiritualem et substancialiam, quæ est principale principium eorum, esse spi-